

Kitap Eleştirileri

İnsan Hakları Haberciliği

Sevda Alankuş (der.) (2007)
İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.
191 sayfa.

Kadın Odaklı Habercilik

Sevda Alankuş (der.) (2007)
İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.
235 sayfa.

Çocuk Odaklı Habercilik

Sevda Alankuş (der.) (2007)
İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.
302 sayfa.

Hanife Aliefendioğlu

Hak Haberciliğini Hakkıyla Yapabilmek...

Hak Haberciliği dizisi, medyaya ilişkin iki sorun/sorumluluk alanından yola çıkıyor. Bir yandan medyaya insan, kadın ve çocuk hakları ihlallerini izlemek konusundaki sorumluluğunu hatırlatırken, diğer yandan bizzat hak ihlali yapan bir tür olarak haberin nasıl dönüştürülebileceğini, hak odaklı kılınabileceğini tartışıyor. İzleyici/dinleyi-

ci/okuyucu olarak medya karşısında sorumluluğumuz üzerine düşünmeyi de bize bırakıyor.

IPS İletişim Vakfı Bağımsız İletişim Ağı'nı (BİA), 2003 yılında yayımladığı beş kitaplık *Habercinin El Kitabı* dizisinden tanıyoruz. Hak haberciliği dizisi de 2003 ve 2006 yılları arasında yapılan bir dizi eğitim etkinliğinin ürünü. Türkiye'nin 19 ilinde insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları odaklı habercilik eğitimlerinde toplam 732 gazeteciye ulaşılmış ve bu etkinliklerin sonucunda da üç kitaplık bu yeni dizi ortaya çıkmış. Bu diziyi de yayına hazırlayan BİA'nın eğitim danışmanı Sevda Alankuş.

Medyada Hak

BİA'nın Şubat 2005 medya izleme çalışmasına göre insan, kadın ve çocuk haklarının medyada temsil edilme oranı yüzde 3,5 düzeyinde. Üstelik bu oran, ana akım ve dışındaki medya arasında anlamlı bir fark oluşturmuyor. BİA ise kuruluş amaçları doğrultusunda, internet üzerinden yayın yapan ku-

ruluşlar arasında hak haberciliği yapma bakımından büyük farkla ön sıralarda yer alıyor. BİA editörlerinin dizide de yer alan yazılarından anlaşılabilceği gibi BİA baştan beri belirlemiş olduğu ilkeler doğrultusunda ilerliyor: Farklı bilgi/haber kaynaklarına başvuruyor, ayrımcılıktan arındırılmış bir dil kullanıyor. Tüm bunları yaparken, örneğin ne kadınların bakış açısının özgünlüğünden güç alıyorlar ne de erkeklerin ayrımcılığı içselleştirdiğinden. Bu süreçte kadınlar da erkekler de öğreniyor (Belge, 2007: 204). Aynı şekilde BİA deneyimi, bir hak habercisi/savunucusu olan Hrant Dink öldürüldüğünde içleri yanan editörlerin, haberi nasıl 17 yaşındaki katil zanlısının görüntülerini kullanmayarak ve ismini açıklamayarak yapmayı sürdürdüklerine ve bunu yaparken de nasıl habercilikten bir şeyin eksilmeyeceğini de kanıtlamış olduklarına bir örnek oluşturuyor (Korkut, 2007: 143).

Dünyadaki genel resme baktığımızda, medyanın daha çok dünyanın çatışmalı bölgelerindeki hak ihlallerine yoğunlaştığını görüyoruz. Öte yandan insan haklarından daha çok siyasi ve sivil hakların anlaşıldığını, ekonomik, kültürel hak ihlallerine değinilmediğini de... Bu iki kavrayış yan yana geldiğinde hak ihlallerinin, yaygınlaşan şiddet kültürünün, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve sosyal ekonomik ayrımcılıkların içinde gelişebileceğini görmek ve göstermek zor fakat acil bir öncelik olarak önümüzde duruyor. IPS Vakfı Yayınları'nın bu yeni kitapları *hak ihlallerini görmek ve göstermek sorumluluğunda birbirlerine gereksinim duyan hak örgütleri ile*

medyaya, bu ortak sorumluluk alanında nasıl ayrı ayrı ve birlikte davranılması gerektiği konusunda bir rehber olma niteliği taşıyor.

Üç kitaptan oluşan yeni diziyi önceleyen kitap, Gülgün Erdoğan-Tosun tarafından hazırlanan hak örgütlerinin medyayla ilişkilerinde sorun ve çözüm önerilerini irdeleyen *Hak Örgütleri, Medyada Görünür Olmak* başlıklı derleme. Kitap, hak örgütlerinde etkin halkla ilişkilerin nasıl yapılacağı, propaganda ve halkla ilişkiler arasındaki farklar, hak örgütlerinin medyada seslerini en iyi nasıl duyurabilecekleri, hak örgütleri için insan hakları konusunda raporlamanın hassasiyeti konularına değinen yazılara yer veriyor. Örneğin gazeteci Sinan Gökçen, medyanın değişimi için baskı yapılabileceğine dikkat çeken yazısında, yaygın medyayı kitle imha silahlarından yola çıkan bir benzetme ile "kitlenin dikkatini dağıtma silahı" olarak tanımlasa da, yurttaş haberciliğine hâlâ izin veren sızma noktalarının varlığını not ediyor (2007: 92). Bu sızma noktalarına, daha sonraki kitaplarda Sevda Alankuş "sistemin kaçakları" olarak değiniyor. Hak haberciliğini sadece yaygın olmayan, yerel veya alternatif medyanın ilgi gösterdiği gettolaşmış bir alan olmaktan kurtaracak ve yaygın medyaya da taşıyacak olan şey işte bu "sızma" veya "kaçak" noktaları. Kitapta ayrıca Ergun Gümrah ve Sinan Gökçen imzasını taşıyan, bireysel silahsızlanma konusundaki örnek kampanyaya ilişkin bir yazı da bulmak mümkün. Önderoğlu ise, bir hak arama haberciliği örneği olarak 1996 yılında polislerce dövülerek öldürülen gazeteci Metin Göktepe cinayetinin

aydınlatılmasında medyanın kararlılığını anlatıyor (116-117).

Hak örgütleri, medyanın bu konudaki en önemli bilgi kaynağı oldukları hâlde, medyadaki temsilcilerinin sorunlu olduğunu düşünüyorlar. Çünkü medya bir yandan onların daha çok politik duruşlarına paralel açıklamalarına yer vermeyi tercih ederken, diğer yandan onları hak ihlallerinde taraf gösterek damgalıyor. Çünkü hak örgütleri insan hakları konusundaki mücadelelerini sürdürürken, talepleri ve sesleriyle iktidar çevrelerini “rahatsız” ediyorlar. Ana akım medya da iktidarla iyi geçinmek istediğinden hak örgütlerinden uzak durmakla kalmayıp iktidarın bir sözcüsü olarak davranıyor. Buna bir de güçlü devlet yapısı karşısında gelişmemiş ve kırılmalara uğrayan bir sivil toplum örgütlenmesi eklenince hak örgütleri medyada “muhalif olmaktan devlet düşmanı olmaya” dek çok geniş bir yelpazede konumlanabiliyor. Dolayısıyla *IPS* Kitle İletişim Vakfı'nın hak örgütlerinin medya ile ilişkilerine yardımcı olmayı amaçlayan kitap, ana akım medyada seslerini duyurmak sorunuyla karşı karşıya olan hak örgütleri kadar bütün sivil toplum örgütleri için de önemli bir başvuru kitabı niteliği taşıyor.

Medyada “Öteki” ve Hak Haberciliği

Hak ihlallerinin takip edilmesinde hak örgütleri gibi sorumluluğu bulunan medyanın bunu nasıl yapması gerektiği sorusu etrafında kurulan Hak Haberciliği dizisinin üç kitabı var: *İnsan Hakları Haberciliği*, *Kadın-Odaklı Habercilik*, *Çocuk-Odaklı Habercilik*. Bu üç başlık ile dizi, kadın ve çocuk hakları ko-

nusunda kafa yoran, kalem oynatan herkesin sıklıkla duyduğu klişeleşmiş “kadın, çocuk, erkek hepimiz insan değil miyiz?” sorusuna da bir bakıma cevap vermiş oluyor. Çoğunlukla “insan” denince anlatılanın “beyaz ve hâli vakti yerinde erkek” olduğunu bize hatırlatıyor. Bu hegemonik erkek birey/öznenin kendi haklarını ve çıkarlarını başkalarının hak ve çıkarıymış gibi meşru kılp, “ötekilerin” gerçeğine gözlerini kapadığı sürece bu ayrımın yapılması gerektiği noktasından yola çıkıyor.

İnsan Hakları Haberciliği başlığını taşıyan birinci kitaptaki yazılar, gazetecilerin kendi mesleklerini icra edebilmek için öncelikle insan haklarının varlığına ve güvencesine ihtiyaç duyacaklarını hatırlatmak üstüne kurulu. BİA, habercilik yapmaya başladığından itibaren özen gösterdiği tüm tutum ve pratikleri, iletişim literatürüne “hak haberciliği” olarak kavramsallaştırarak sunuyor. Bu habercilik anlayışında hak haberciliği geçici olarak denenilen ve başarılı olması hâlinde kullanılacak bir stratejiden çok, kalıcı ve içselleştirilmiş bir siyasa olarak öngörülüyor. Alankuş'un ifadeyiyle aktaracak olursak dizide:

.... sadece yaygın habercilik anlayışının ve uygulamalarının neden sorunlu olduğu tartışılmıyor, yerine konulabilecek gazetecilik/habercilik anlayışının çerçevesi de çiziliyor, gazeteci adaylarına, genç gazetecilere, yerel medya mensubu olup da, yaygın medyadan farklı bir gazetecilik/habercilik yapmak gibi bir derdi olanlara yeni adresler gösteriliyor (17).

Medyanın hak ihlallerini haber yapması ve bu konuda bilgilendirme sorumluluğu-

nun yanı sıra, hak odaklı habercilik yapma sorumluluğu Çiler Dursun'un yazısında dile geliyor. Haber, bütün diğer anlatılar gibi kurulmuştur ve subjektif bir anlatı olarak güç ilişkilerine hizmet eder veya edebilir. Dursun, çok yerinde bir tespitle “haber insanla ilgili olduğuna göre hak içkin olarak oradadır, olmalıdır” diyor (30).

Levent Köker, pozitif hukuk anlayışının, sosyal devlet politikaları ve İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile doğal hukuk anlayışına terkedilmesini aktardığı yazısında, AB'nin ulus ötesi devlet anlayışıyla çelişen Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü devlet anlayışını ve 1982 Anayasası'nın hak ihlallerini mümkün kılan ortamın yaratılmasındaki payını hatırlatıyor (51-79). Ayrıca BİA eğitim metinlerinin kitaplar hâline dönüştürüldüğü dönemde Hrant Dink dâhil birçok aydının, gazetecinin sadece devlet odaklı hak ihlaline maruz kalmasının değil, medyanın da kıskırtmalarıyla lince dönüşen “sokaktaki insan” kaynaklı hak ihlallerine uğramasının da sorumlusu olan 301. Madde üzerine bir tartışmaya da yer veriyor.

Erdoğan-Tosun ise hak haberciliğinin, insan haklarının evrenselliğinin küreselleşme ile daha çok vurgulanmasından etkileneceğini aktarırken, Türkiye medyası üzerinde yaptığı niceliksel analizde hak ihlallerinin, genel politik bağlamından koparılması ve içinde şekillendiği politik süreç tamamen görmezden gelinerek münferit olaylar hâline getirilmesi tutumunun altını çiziyor.

Kadın Odaklı Habercilik dizinin ikinci kitabı ve Filiz Kerestecioğlu, Hülya Gülbahar,

Eser Köker gibi feminist hareketin tanıdığı imzaları biraraya getiriyor. Kerestecioğlu, Medeni Yasa, Ceza Yasası, Ailenin Korunması Yasası gibi kadının insan hakları konusunda son dönemlerde atılmış olumlu adımlara değinirken (67-84); Gülbahar, Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi'nin medya ile ilgili bölümüne ilişkin açıklamaları, medya kurum ve kuruluşlarına yüklediği sorumluluk ve medya içeriklerine getireceği potansiyel yenilik bakımından incelemesiyle dikkate değer (85-93). Her iki yazı da yasal düzenlemelerin ne yönde yorumlandığı ve ne denli yaşama geçtiği konusunda ortak bir kaygıyı barındırıyor.

Eser Köker, hem feminist hareketin hem de iletişim çalışmalarının verdiği iki ayrı kaynaktan beslenen yazısında, hem eğitim alanında hem de sektörde kadın temsillerinin artmasının yerleşik eril habercilik anlayışı ve kurumsallaşmayı yıkmadığını hatırlatıyor (117-148). Hülya Uğur Tanrıöver'e göre ise, kadınlar bir yandan hakları konusunda bilgi sahibi edilmeyerek, haberin konusu yapılmayarak, diğer yandan olumsuz haberlerin öznesi yapılarak iki türlü hak ihlaline uğruyor. Kısaca kadınlar eğer “simgesel olarak yok edilmiyorlarsa” cinsel arzu nesnesi ya da mağdur olarak temsil ediliyorlar. Bu yüzden Tufan Tanrıöver'in Bourdieu'dan ödünç aldığı kavramla ifade ettiği gibi, gazeteci *habitus*'unu değiştirmeli, habercilik konusundaki verili çerçeveyi sorgulamalı.

BİA'nın gerçekleştirdiği izleme raporlarına göre, Türkiye'de 1 Nisan 2004 ve 30 Mart

2005 tarihleri arasında geçen bir yıllık sũrede taranan 493.103 haberde kadınların temsil oranını sadece binde 77. Bianet (www.bianet.org) içindeki “Kadının Penceresi” başından beri kadınlarla erkeklerin farklı olduklarını bilgisini taşıırken, eşitsiz ilişkileri ortadan kaldırmaya y¶nelik çabalara ağırlık veren bir siyasa gũdũyor. Bu konuda Bianet’in kadın haberleri edit¶rlũđũnũ yapmış olan Burçin Belge’nin yazısını okunabilir. Belge’nin yazısında kadın odaklı habercilik konusunda iki olumlu anlatı ¶rneği ile karşılaşıyoruz. Bianet 2004 yılı Nisan ayında Kıbrıs’ta *Annan Planı* referandumuna sunulmadan hemen ¶nce, Gũney ve Kuzey Kıbrıs’ta iki toplumlu birlikteliği savunan kadınların seslerini aktardı. Oysa aynı d¶nemde Kuzey Kıbrıs’ta ve Tũrkiye’de ana akım medya, g¶sterilere katılan geçen ve gũzel kızların yũzlerini, kalçalarını ve g¶đgũslerini fotoğraflayarak erkek kaynaklı “ciddi” haberlerin yanına iliştiriyordu. Diğer ¶rnek, Haziran 2004’te NATO Zirvesi sırasında NATO karşıtı g¶sterilerde yer alan kadınlarla yapılan g¶rœmelere yer verilmesiydi (Belge, 2007: 206-207). BİA projesi koordinat¶rũ Nadire Mater ile İpek alışlar imzalı yazılar, haberin bizzat kadın ihlali yapan bir tũr olmaktan çıkarılarak nasıl kadın odaklı kılınabileceğinin bir dizi ¶rneğini ve bu konuda kendilerinin kullandıkları rehberi sunuyor bize.

Kadın odaklı bir gũndem yaratmanın Tũrkiye’deki ¶ncũlerinden olan *Pazartesi* dergisi de kitabın konuklarından. Beyhan Demir’in sunuş metni, *Pazartesi*’nin popũler kũltũrũ feminist bir perspektiften yeniden okumasının getirdiği yenilikleri aktarıyor. Uçan

Sũpũrge’nin “Hayat Haberdır” projesi çerçevesinde muhabirlik eğitimi verdiği 2003 yılında başladığı, 12 ilde kadın muhabirler yetiştirme, kendi yerel gũndemlerinde kadın gũndemi yaratma deneyimi h¶len sũrũyor. Bu iki deneyim, tıpkı Bianet deneyimi gibi haberin nasıl kadın odaklı kılınabileceğinin Tũrkiye’deki nadir ¶rneklere arasında bulunuyor.

ocuk Hakları S¶zleşmesi, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını dũzenleyen bir hukuki metin olarak *ocuk Odaklı Habercilik* başlıklı dizinin ũcũncũ kitabının başlıca referansını oluşturuyor. İki hukukçu, Yasemin Onat ve Seda Ako sonuna haber ¶rneklere, habercilere yardımcı olacak bir kavramlar s¶zlũđũ ve ocuk haklarıyla ilgili bazı uluslararası belgelerin tam metinlerini ekledikleri yazılarında, 1995 yılında onaylanan s¶zleşme gereğince, medyadan çocukların bilgilendirme ve ifade ũzgũrlũđũnũ kullanmalarının, ocuk hakları konusunda duyarlılık geliştirilmesinin, ocuk haklarına saygılı bir haberciliğin beklendiğini aktarıyor (73-132). Oysa *BİA Ekim 2005 Medya İzleme Raporu*’na g¶re çocukların medyadaki temsili yũzde 2’yi bile bulmuyor. Dahası, birçok ocuk odaklı medya projesine ¶ncũlũk eden Değirmencioğlu’nun yazısında ¶rnekleğiği gibi, çocuklar ve genelere ithaf edilen ¶zel gũnler olan 23 Nisan ve 19 Mayıslar da bile, çocuklar haberin ¶znesi değil, politik kaygıların/mesajların nesnesi olarak temsil ediliyorlar. Bu arada Gũlgũn Erdoğan-Tosun toplumsal olarak geçerli ocuk imgeimizin nasıl medya aracılığıyla kurulduğuna dikkatimizi

çekerek, çocukların medyanın ideolojik işlevine uygun olarak nasıl iktidar yanlısı bir anlayışla ve ancak suça ya da sokağa itildiklerinde haber yapıldıklarını bize gösteriyor. Erhan Üstündağ ve Kemal Özmen, bir yandan kitapdaki diğer yazılar gibi haberler aracılığıyla yapılan çocuk hakkı ihlallerini örneklerken, diğer yandan, kız çocuklarının potansiyel arzu nesnesi ve geleceğin tüketicileri olarak nasıl kodlandıkları üzerinden çocuk haberlerinde kız çocuklarına yönelik cinsiyet ayrımcılığını gösteriyor. Bianet, kendilerinin haberleri nasıl çocuk odaklı kıldığını dair pek çok yol gösterici örnek sıralıyor. Kitapta ayrıca gazeteci Ahmet Şık'ın "*Çocuktan Ver Haberi*", Ezgi Koman'ın "*Çocukların Medyaya Katılımı*" adlı yazıları var. Yine BİA'nın çocuk odaklı habercilik eğitimlerine destek veren bir kuruluş olan UNICEF Türkiye'nin iletişim sorumlusu Sema Hosta'nın "*UNICEF-Çocuk Dostu Medya*" başlıklı yazısı ile gazeteci/öğretim üyesi Ragıp Duran'ın "*Çocuk Odaklı Habercilik ve Raporaj*" yazıları çocuklar ile söyleşi, haber yapmak durumunda olan gazetecilerin uyması gereken etik ilkeleri, bunlarla ilgili belgeleri ve görüşmelerde yapılması ve yapılmaması gerekenlere dair çerçeveyi sağlıyorlar. BİA kitaplarında gönderme yapılan ve dizinin saptamalarıyla örtüşen sonuçları bulunan bir başka araştırmaya göre, medyada temsil edilmeyen ya da eksik ve yanlış temsil edilenler, ötekileştirilenler kendi içlerinde kadınlar, cinsel tercihi farklı olanlar, çocuklar, engelliler, kültürel gruplar/azınlıklar olarak sıralanıyor (aktaran Belge 2007: 199). Bu arada "ötekiler" in kadınlar tarafında kafa

yormuş biri olarak ben, *Hak Haberciliği* dizisinin son iki kitabının ortaya çıkardığı medyanın kadın ve çocuklara ilişkin tavrındaki paralellige şaşırduğumu itiraf etmeliyim. Üçüncü kitapta editörün yapmış olduğu çocukların medya tarafından "melek veya şeytan" diye niteleyebileceğimiz iki aşırı uçta temsil ediliyor olmaları çarpıcı bir belirleme. Ancak aynı şeyi bizzat dizinin ikinci kitabındaki örneklerle bakarak kadınlar için de söylemek mümkün çünkü orada da söylendiği gibi nasıl çocuklar "harika çocuk" ya da "tinerci çocuk/sokak çocuğu" olmak arasında gidip geliyorlarsa, kadınlar da ya "fedakâr eş/mükemmel anne" ya da "arzu uyandıran/şuh kadın" olmak dışında medyada yer bulamıyorlar. Yine çocuklar için söylendiği gibi kadınlar da "ya başı derttekiler" ya da "başta dert olanlar" biçiminde temsil ediliyorlar.

Bunun bir nedeni, yine dizide belirtildiği gibi, her ikisinin de "modern" ataerkinin bir karşıtlık olarak kurduğu özel alan-kamusal alan ikiliğinde, "kamusal alandan eve" birlikte kovulmuş olmaları. Çünkü kadınlar ve çocuklar ataerkin ilişkilerin ve tarihin bir sonucu olarak "eksik insan" olarak kodlanmış durumdadır. Dolayısıyla kamusal ve özel alanda "tam birey" olan erkek vatandaş/kişinin ancak bağımlısı veya tamamlayıcısı olarak görülüyorlar. Oysa biliyoruz ki, her iki grup için de "melek" ve "şeytan" olarak sürgüne gönderildikleri özel alan, burada şiddet ve tacize maruz kaldıkları ölçüde güvenli yerler değil. Kadın ve çocuk arasındaki farka gelince, kadınlar kamusal alanda yurttaşlık hakları anlamında epey kazanımlar elde etti-

đi hâlde çocuklar için benzer bir kazanımdan söz edilemiyor. Öte yandan, kadınlar yetişkin olarak “yeniden başlamak” için oldukça ileri yaşlardalar ve bu durumda çocuklardan daha dezavantajlı durumdalar.

Burada bir hatırlatma daha yaparak, dizinin kitaplarında “çocukluk” için ifade edilen ve Postman'ın *Çocukluğun Yokoluğu* adıyla Türkçe'ye çevrilen kitabında yer alan “çocukluğun” kavramsal bir kurgu olduğu biçimindeki iddianın “kadınlık” için de geçerli olduğu, her ikisinin de -bu arada “erkek” kavramının da- kurgusal/söylemsel bir nitelik taşıdıkları vurgulanmalı. Peki, medyanın bu söylemsel kurgudaki sorumluluğu nerede? Medya tıpkı “erkeklik” için yaptığı gibi belirli bir kadınlık ve çocukluk “normal”inden hareket ederek, haberlerinde kişi ve olayları bu “normal”e göre ya şeytanlaştırıyor ya da mekleleştiriyor. Diğer yandan kadınlar ve çocuklar için kurulan bu “normal”, feminist katkılarla yeniden-biçimlenen eleştirel iletişim çalışmalarının yaklaşımıyla söylenirse, mevcut yapısı nedeniyle hem ana akım medyadan beklenen bir şey, hem de son derece sorunlu. Hâl böyle olunca gündelik hayatın söylemsel olarak yeniden-kurulununun aracı olan bir medyadan, “ötekiler” için tarafsızlık ve nesnelliliğin ötesine geçen dönüştürücü ve olumlu ayrımcılık yapabilen bir habercilik anlayışı beklemek fazla iyi niyetli bir beklenti hâline geliyor. Nitekim bu nedenle de olsa gerek, kadınlar ve çocuklarla ilgili olumlu haberlere, ancak bunları dert eden alternatif medyada daha sık rastlanıyor. Ama yine de *Hak Haberciliği* dizisindeki kitapların, ana

akım medyadan gelen gazeteci/eğitmenlerin katkılarının bizzat kanıtladığı gibi, sisteme daha doğru bir habercilik için “sızmanın” imkânı var.

Önceki BİA kitapları gibi *IPS Vakfı'nın* yayımladığı bu dizi, iletişim çalışmalarını alanlarında olanların medyaya ilişkin sorunsallaştırdıkları konular hakkında önemli bilgiler ya da ipuçları veriyor. Acaba medya nasıl hak ihlali yapıyor? Dizinin iddiası bunun yanıtının bizzat haberin geleneksel tanımında yattığı biçiminde. Çünkü sıra dışı olan, farklı olan, içinde acı, şiddet ve gözyaşı olan olaylar haber değerini taşıyor. Tam da bu nedenle, bu tür haberlerde olayın mağduru olan(lar)ın daha fazla hak ihlaline uğraması olası. Söz konusu durumlarda medya mağdurun ismini ve resmini vererek, onu bir kez daha mağdur durumuna düşürüyor. Ya da resmi otoritelerin yaptığı hak ihlallerinde, iddia sahibini ciddiye almayan bir söylemle hak ihlallerini normalleştirebiliyor ve hatta bu yolla kendisine haber yaratabiliyor. Nitekim *Çocuk Odaklı Habercilik* kitabında örnekleğiği gibi çocuk yetiştirme yurtlarında meydana gelen tecavüz ve taciz olaylarıyla ilgili haberlerin yetiştirme yurdu ve bakanlık yetkililerinin görüş ve ifadelerinden yola çıkılarak yapılması buna en iyi örnek. Dahası, diziyi yayına hazırlayan Alankuş'un da belirttiği gibi, gündelik hayatın erkek ve fallus merkezli olan dilini yeniden üreten haber aslında “eril bir tür”. O hâlde, medyanın böyle ataerkil bir sosyal-kültürel örüntü içinde cinsiyetçi olmayan bir dil ile hak ihlali yapmayan bir habercilik anlayışı geliştirmesi ancak bunların

birer sorun olarak farkına varılmasıyla mümkün olabilir. BİA kitapları ise bu farkındalığı fazlasıyla yaratıyor. Ayrıca, medya var olan gündelik yaşamın diliyle bize seslense de, sahiplik yapısının gereği olarak karşımıza çıkarılan iktidarla iyi geçinme kaygılarından kurtulup “hak haberciliği” yapmaya çalışıldığında, buna uygun olan bir dil kurulabileceğini kanıtlandığı gibi, haberin bir tür olarak başka nasıl kurgulanabileceği konusunda da yol gösterici oluyor.

Medyanın hak odaklı habercilik konusundaki sorumluluğuyla ilgili eleştiriler yapılırken altı çizilmesi gereken bir nokta da, sorunun bir ölçüde medya çalışanlarının haklar konusundaki bilgisizliğinden kaynaklandığının unutulmaması. Bunun kanıtı, hak haberciliği yaparken bile medyanın insan hakları konusundaki genel bilgisizliğinin kurbanı olarak başka hak ihlallerine neden olabilmesi. Bu saptamayı değişik imzalarla dizininin üç kitabında da görüyoruz. Bu yanılla da dizi, bir yandan gazeteciler için bilmemeyi bir mazeret olmaktan çıkarıyor, diğer yandan hak odaklı habercilik ile ilgili sorumluluğun sürekliliğini hatırlatıyor. Dolayısıyla dizinin yaptığı bir başka önemli belirleme de şu: Sorumluluk haberin ortaya çıkmasından çok önce başlıyor, haber sırasında ve sonrasında da devam ediyor. Ancak burada medya için hak odaklı haberciliği benimsemenin bir ilk adım olduğuna, hemen sonrasında okuyucuların homojen bir kitle olmadığını, farklı erkeklerin, kadınların ve çocukların farklı kimlik ve anlatılarının, farklı çıkar ve ihtiyaçlarının olduğunu hatırlayarak davranması gerektiğine dikkat çekilmeli.

Dizinin sordurduğu bir başka soru da şu: Acaba hak ihlalleri konusunda bir yandan eskiye göre daha fazla duyarlılık oluşurken, diğer yandan kimi hak ihlallerinin yaygınlaşması veya normalleşmesinin bütün sorumluluğu medyada mı? Öyle ya, neredeyse her gün bir “mezcup” karşımıza çıkıp, “o diziden, bu haberden etkilendiği için öldürdüğünü söylemiyor mu?” Eleştirel medya paradigması, kitle toplumu teorilerinin aksine, medyanın sıradan insan üzerinde yıkıcı etkileri olduğuna inanmıyor. Bu nedenle de kimin, neyi, hangi araçla, kime söylediği ve nasıl bir etki yarattığını ölçmeye prim veriyor. Medyayı izleyenlerin aktif bir şekilde kendi okuma ve anlamlandırmalarını yapacaklarına dikkatimizi çekiyor. Bu anlamda medya bizi belirleyen değil, bizim de geribildirimlerimizle kendini yeniden üreten bir kurum. O hâlde medyayı bütün günahların sorumlusu hâline getirmemek gerekiyor. Buna bağlı olarak, izleyici/okuyucunun da sorumluluğu bulunduğu hatırlatılmalı, bizlere nasıl seslenirse seslensin “medyanın kurmaya çalıştığı anlamın üzerine mücadele edilecek alanlardan birisi olduğu” bilgisi burada tekrarlanmalı. Bu arada *Hak Haberciliği* dizisininin, tıpkı ilk dizinin kitapları gibi medya ile ilgili öyle ya da böyle sorunu olan herkesi medya okur-yazarı hâline getirerek, bu mücadeleye hazırladığı da vurgulanmalı.

Medyayı eleştirirken aklımızda tutmamız gereken başka bir nokta, medyada temsil edilme biçimimiz ile toplumda nasıl görüldüğümüz arasındaki ilişki. Nitekim tam da bu nedenle, haberler temsil ettikleri kadar,

temsil etmedikleriyle de iletişimcilerin ilgi ve araştırma konusu. Eleştirel medya çalışmaları temsil edilmemenin de bir temsil sorunu olduğunu unutmuyarak, kadınların ve çocukların toplumsal konumlarını onların çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirmek için medyada temsil konusunu önemsiyor. Nitekim feminist hareketler medya karşısında çeşitli temsil stratejileri geliştirilmesi gerektiğine işaret ediyor. Dizide bu stratejilere ilişkin örneklere de bulabiliyoruz.

Sonuç olarak, *Hak Haberciliği* dizisi, iletişim öğrencileri, akademisyenler, gazeteciler,

medya aktivistleri, hak örgütleri çalışanları ya da sadece medya okur-yazarı olmak isteyenler için önemli bir kaynak.

Kaynakça

- Erdoğan-Tosun, Gülgün (der.) (2007). *Hak rgütleri, Medyada Görünür Olmak*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.
- Gökçen, Sinan (2007). "Hak rgütleri ve Medya." *Hak rgütleri: Medyada Görünür Olmak*. Gülgün Erdoğan-Tosun (der.) içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını. 82-113.
- Postman, Neil (1995). *ocukluğun Yokoluğu*. ev., Kemal İnal. Ankara: İmge.